

והרי"ף (כתובות פ"א) פירש שנחלקו אם צריכה בדיקה בשלש פעמים ראשונות שמשמשת [לאחר תשמיש. וי"א אף קודם תשמיש], להחזיקה בשאינה רואה מחמת תשמיש. וכן מובא בשלחן ערוך (קפ"ב). והש"ך כתב שהמנהג שאין צריך [ואף הרי"ף לא הצריך בדיקות אלו אלא לענין חיוב כתובה]. ובתורת השלמים כתב שבמקום שלא נהגו להקל – אין להקל בדבר. ובהו"ד כתב שאמנם אין צריך בדיקת חורים וסדקים, אבל תקנה ושתהה העד בגופה כשיעור וסת. ופסק בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב עה ושם ח"ד יד לסי' קפ"א) שמצד הדין יש לנקוט כהש"ך שא"צ בדיקה אף לא בג' פעמים הראשונים, אך מאחר שיש מחמירים כהשו"ע – ראוי להחמיר, אך די בקינוח ולהשהות העד בגופה מעט באופן שפניה למטה ואין להחמיר יותר. ויש מורים המחמירים בבדיקת חורים וסדקים בשלש פעמים ראשונות (עפ"י הגר"י קפ"ז; לחם ושמלה סק"ה).

ב. אשה שמעולם אינה מקדמת לראות מיום מסוים; עד לאותו יום דינה כמי שיש לה וסת, שהרי מוחזקות שלא תראה בכל אותם ימים (תרומת הדשן; יו"ד קפ"ג). ונחלקו אחרונים כשרגילה להקדים או לאחר ב' וג' ימים, האם אותם ימים שהיא נבוכה בהם דינם כזמן וסתה וצריכה פרישה (נוב"י, בהבנת דברי הרמ"א קפ"ב) או דינה באותם ימים כאשה שאין לה וסת (חו"ד. ע"ש בפ"ת. וע' שלטי הגבורים רפ"ב דשבועות). ומקובל בשם החזו"א שזה רק בימים אחדים, אבל אם לפעמים מקדמת או מאחרת שבעה ימים או יותר, בזה ודאי דינה באותם הימים כאשה שאין לה וסת (עפ"י כתבי קה"י החדשים, יט).

ג. באגרות משה (יו"ד ח"ב עב, א) נקט כהנחה פשוטה שאשה שאין לה וסת אסורה עד שישאלנה ותאמר טהורה אני. ותימה דלהלן טו. מבואר שבחזקת טהרה היא, אם לא שעברה עונה בינונית. וצ"ע.

פרק שני; דף יג

- כב. א. האם מותר ורצוי לאשה ולאיש לבדוק עצמם אם נטמאו, בדם נידות, בטומאת קרי וביובנה?
 ב. המטיל מים ורוצה שלא יתזו ניצוצות על רגליו וכד', כיצד יעשה?
 ג. היה אוכל בתרומה והרגיש שנעקרה שכבת זרע בגופו, מה יעשה?
 ד. מהי חומרת עוון הוצאת זרע לבטלה ומה עונשו?

א. כל היד המרבה לבדוק; בנשים – משובחת. באנשים – תקצץ, ואפילו פעם אחת אסור משום חשש הוצאת זרע. תנא, במה דברים אמורים – לענין שכבת זרע, אבל לענין זוב (למנות ראיותיו, שתיים לטומאה ושלוש לקרבן) אף הוא משובח. ואפילו לענין שכבת זרע, אם בא לבדוק בצרור או בחרס, וכן במטלית עבה (וכדאביי) – בודק, שאין בדברים קשים חשש חימום.

- א. לפי תירוץ אחד בתוס' מבואר שאפילו בודק עצמו רק מעטרה ולמטה אסור.
 ב. הרמב"ם השמיט בדיקה לזוב, וכן בדיקה בחרס או בצרור. ויתכן שלפי דברי הברייתא שלא יושיט ידו למטה מטיבורו, אין חילוק בכל זה, ופסק הרמב"ם כהברייתא (ערוך לנר). ובלקוטי הלכות צדד שלכך השמיט התר בדיקת זוב, לרוב פשיטותו. והתר בדיקה בחרס או בצרור יש לשמוע מדיוק דברי הרמב"ם 'אסור לשלוח ידו במבושיו'.
 ג. נראה שמעלת ריבוי הבדיקות בנשים היא דוקא כשע"י הבדיקה תדע בודאות אם נטמאת אם לא ולא כשיתעורר לנו ספק מהבדיקה, ולכן בזמן הזה שאין אנו בקיאים במראות ומחמירים בשבעה נקיים אפילו במראה שעוה וזהב, שנמצא הרבה ממה שתמצא ייאסר רק מספק או מחומרא בעלמא – ודאי אין מעלה בריבוי הבדיקות, ובודאי אין שום צורך לקנה בביה"כ בדבר לבן ולבדקו מדם (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד יז, כח. וע' בשבט הלוי ח"ח קצה"ד).

ב. רבי אליעזר אומר: כל האוחז באמתו ומשתין – כאילו מביא מבול לעולם, מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה. אמרו לו: והלא ניצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים. אמר להם: מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום.

הלכך אסור גם כאשר אין לו תקנה אחרת, כגון לעמוד במקום גבוה או להשתין בעפר תיחות. גם חכמים לא התירו אלא משום לעז ממזרות, אבל כגון שיש עפר תיחות, או לכל צורך אחר אסור. או גם לבסוף הודו חכמים לדברי רבי אליעזר ואסרו אף במקום לעז, וכן משמע בגמרא להלן ובמסכת ברכות (עפ"י תוס' והרמב"ן צדד שחכמים אינם חולקים על ר"א כלל אלא שאלוהו לפרש להם. וכן הרי"ף והרא"ש העתיקו דברי ר"א, וכן משמע מסתימת דברי הרמב"ם (ל"ה).

ומסופר על שמואל שהתיר לרב יהודה לאחוז באמתו ולהשתין כאשר היה על גב בית הכנסת, כדי שהמים ילכו החוצה. וכמה טעמים נתנו להתיר זה; משום פחד (אביי) [שהיה בלילה ובגג, או יראת רבו, או יראת השכינה שבמקום זה, או יראת שמים הגדולה שהיתה על רב יהודה], או משום שהיה נשוי (וכרב נחמן שהתיר בנשוי לאחוז באמה ולהשתין), או שלא התיר לאחוז באמה אלא לסייע בביצים מלמטה (וכדתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא), או התיר לו מעטרה ולמטה (= כלפי חוץ) בלבד (כדברי רבי אבהו אמר רבי יוחנן).

א. כנזכר, גם למטה מעטרה לא התירו אלא להשתין משום ניצוצות או משום בית הכנסת, ולא לדבר אחר (עפ"י תוס' בתירוץ האחד, ואין הכרח שהתירוץ האחר חולק על כך).

וכן לנשוי [שאשתו עמו ואינה נדה (מג"א וט"ז), וי"א אפילו אינה עמו (ב"ש כה)] שהתירו לו מן הדין לאחוז באמתו, דוקא כשנצרך לנקביו (רמב"ם איסור"ב כא, כג ועוד). ולהתחכך אסור אפילו לנשוי. והחיי-אדם מתיר ע"י בגד עבה (עפ"י משנ"ב סוס"ג א).

וכן מה שהתירו לסייע בביצים מלמטה, נראה שהוא רק בנצרך לנקביו וכדי שלא ינתזו ניצוצות (עפ"י חזו"א או"ח א. וכן יש לדייק בדברי המשנ"ב ג סקכ"ד).

הרמב"ם השמיט סיוע בביצים וגם התיר מעטרה ולמטה. וי"א בדעתו שהכל אסור (עפ"י ערוך לנר).

ב. במקום צער, כגון שנתקע לו קוץ [ואין סכנה] אפשר שמותר ליגע וכל שכן לנשוי. וצ"ע (עפ"י חזו"א שם [ונראה לכאורה שמש"כ 'צ"ע' היינו לשאינו נשוי, אבל בנשוי מותר משום צער כשם שמותר משום ניצוצות]. ובאגרות משה (אה"ע ח"א נו) כתב להקל בדבר, שמשמע מהשמטת הפוסקים שאין הלכה כרבי טרפון. וע"ע ערוך לנר).

ג. רבנו הקדוש נשתבח (בשבת קיח): שלא הניח ידו למטה מאבנטו, על אף שהיה נשוי – שמחמיר על עצמו היה (עפ"י תוס').

וכשעומד במקום שיש לו פחד שלא יפול, אין להחמיר בנשוי אף לא משום מדת חסידות (עפ"י משנ"ב סוס"ג א).

ג. היה אוכל בתרומה והרגיש שנודעזעו אבריו (שנעקר זרע מגופו) – אוחז באמתו שלא יצא הזרע החוצה, ובולע את התרומה (בדבר שאם יפלטנו יימאס. ריטב"א). לדברי אביי צריך לאחוז במטלית עבה דוקא, כדי שלא יוסיף להוציא ע"י אחיזתו. ולדברי רבא אפילו במטלית רכה מותר, שכיון שעקר עקר ואין חשש שיוסיף.

הלכה כרבא (רדב"ז תרומות ז, ד עפ"י הרמב"ם שלא חילק).

ד. כל המוציא שכבת זרע לבטלה – חייב מיתה... (רבי יוחנן); כאילו שופך דמים... (רבי יצחק ורבי אמי. וכן אמר רבי אלעזר עה"פ 'דיכס דמים מלאו' – אלו המנאפים ביד. ומובא ברמב"ם איסור"ב כא, יח); כאילו עובד עבודת כוכבים... (רב אסי).

א. מהכתוב שמביא רבי יוחנן לחייב מיתה, מער ואונן, מוכח שגם בן נח חייב מיתה על השחתת זרע לבטלה (עפ"י דובב מישרים ח"א כ). ויש מי שכתב שלא נאסר הדבר לבני נח, ולא למדו מער ואונן אלא שהוא עוון חמור שלפעמים נענשים עליו במיתה (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד קטז). וע"ע צדקת הצדיק קכא; אבני נזר אה"ע עט, ו-ז. ובשו"ת דובב מישרים (ח"א כ) פלפל שלהלכה יתכן שרק ב"נ חייב מיתה על כך ולא ישראל.

וע' תוס' בכורות כו: ורא"ש מו"ק פ"ג ג שכתבו שהעבירות שלא נמנו בסנהדרין עם שאר חייבי מיתה בידי שמים, אין חייבים עליהן מיתה ממש. ויש ראשונים שמנוהו עם שאר חייבי מיתות (ע' חבור התשובה (לא) בשם שערי תשובה). ואולם הרמב"ם לא מנאו בין שאר חייבי המיתות. וי"א שאינו חיוב מיתה ממש אלא הכוונה לומר שפעמים רצון השי"ת להעניש על עוון זה במיתה (כן כתב באג"מ או"ח ח"ד קטז).

ב. ממשע שאין חיוב מיתה אלא בהוצאה בידיים, אבל לא ע"י הרהור, הגם שעובר בלאו דאורייתא ד'ונשמרת' (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א סט).

ואמרו על האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם (רבי אליעזר. וכן אמרו בגמרא על המשחקים בתינוקות באברים – בני מבול הם), שכן זה היה חטא דור המבול, שהשחיתו דרכם על הארץ.

תנא דבי רבי ישמעאל: לא תנאף – לא תהא בך ניאוף, בין ביד בין ברגל.

א. לא מצינו שאיסור הוצאת זרע לבטלה בכלל עריות הוא, ש'הרג ואל יעבור' (עפ"י חז"א או"ח א; אגרות משה אה"ע ח"א נו).

ב. נראה שהוצאת זרע בידיים לצורך בדיקה רפואית, מותרת כאשר אי אפשר לעשות בשום אופן אחר, ואפשר שהוא הדין כדי לקיים מצות פריה ורבייה מותר, ויתכן אפילו כבר יש לו בן ובת גם כן מותר כדי לקיים מצות 'לשבת יצרה' וכד', ואין זה נחשב 'לבטלה' ממש הואיל ולצורך רפואה הוא. אבל הרוצה בן ומשחית בידיים את הזרעונים הנקביים – אסור (עפ"י מנחת שלמה ח"ג קג, טז. וכמש"כ בשאלת יעב"ץ ח"א מג. ובמנח"ש כתב כן אף בדעת המהרש"ל (ביש"ש יבמות טז). וע"ע אחיעזר ח"ג כד).

ואילו בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א ע עא וח"ב יח) כתב שאין להתיר בידיים אף לצורך הולדת בנים, משום איסור 'לא תנאף' שיש במוציא ביד, אלא רק ע"י ביאה עם כיס או באופן של דישה מבפנים וזריה מבחוץ, או ללא ביאה כשמתקשה ומוציא זרע ע"י הרהור בלא מעשה בידיו [ואעפ"י שסתם דבריו, יתכן שלא אסר בידיים אלא משום שאפשר בענין אחר משא"כ בשא"א, וכמו שכתב במנח"ש. עוד נראה שזהו רק לפי מה שנקט (שם בח"א סח) שדרשת 'לא תנאף' דרשה גמורה היא מדאורייתא, אבל לפימ"ש"כ בספר תקנת השבין דאינה אלא אסמכתא, אין כאן דין שונה משאר הוצאת זרע, שלצורך הולדה אינה לבטלה]].

ג. לבישת נרתיק לגבר הנגוע באיידס או שאשתו נגועה – קרוב הדבר להוצאת זרע לבטלה, ולכן כשאחד מהם נגוע אין מנוס מגירושין (מנחת שלמה שם. וע' גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג רסח; דובב מישרים ח"א סו"י כ. ובאגרות משה אה"ע ע לאסור שימוש בנרתיק. וכן הביא בכתבי קה"י החדשים (גדה יד) שהחזו"א אסר זאת בתוקף. לעומת זאת באחיעזר (ח"ג כד, ה) התיר במקום שסכנה לה להתעבר). ויש מי שחכך לצדד בזה על סמך צירוף סברת אחרונים (אמרי יושר יו"ד טט) שאין איסור השחתה בורע של חולה כזה שמסוכן להזרעה (ע' שבט הלוי ח"י רלח).

כג. החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה עליה, שרוצות לאכול בתרומה, כיצד ייבדקו מטומאה? ומה הדין בהן שוטה?

החרשת שאינה מדברת ואינה שומעת, וכן השוטה והאשה שנטרפה דעתה מחמת חולי, אם יש להן פקחות – מתקנות אותן (בודקות ומטבילות אותן). רש"י, וכ"מ ברמב"ם תרומות ז,ה, והן אוכלות בתרומה. ואולם חרשת המדברת ואינה שומעת (שכבר שמעה ולמדה לדבר ואחרי כן נתחרשה. רש"י. והוא הדין לשומעת ואינה מדברת. פוסקים) – בודקת לעצמה. [ועל כזו אמר רבי: חרשת היתה בשכונתינו, לא היה שבדוקת לעצמה אלא שחברותיה רואות ומראות לה]. וכן הסומא, יכולה לבדוק לעצמה ומראה העד לחברתה (כן אמר רבי יוסי בר חנינא, למחוק 'סומא' מהמשנה).

א. כשם שמועילה בדיקת הפקחות לענין אכילת תרומה, כך מועילה להתירן לבעליהן (ערמב"ן כט: יו"ד קצו, י). ומהרש"ל (בתשובה סה) החמיר בנשתטית שאין הבעל יכול לדור עמה ע"י בדיקת פקחות [ולשיטתו י"ל שלא אמרו במשנה אלא בספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל, אבל לא לענין איסור והתר. עפ"י אחיעזר ח"א א,ד בהגהה. ע"ש].
ב. יש מהאחרונים שצדד שאם לימדו את החרשת כל עניני הבדיקה ואופניה, ובחנו אותה ונמצאה זהירה בכל הדקדוקים כשאר נשים צנועות – יש לסמוך על בדיקתה (עפ"י שו"ת עמק הלכה טו). ויש סוברים שגם החרשים בזמננו שלומדים ע"י אמצעים שונים, דינם כדין החרשים שבזמן הגמרא (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד יז,כה).

כהן שוטה, מטבילים אותו ומאכילים אותו תרומה לערב, ומשמרים אותו שלא יישן. ישן – טמא. לא ישן – טהור. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: עושים לו כיס של עור. אמרו לו: כל שכן שמביא לידי חימום. גם שמה יראה טומאה טפה כחרדל ותבלע בכיס. משום רבי אלעזר אמרו: עושים לו כיס של מתכת, ופירש אב"י של נחושת, שאינו בולע.

פסק הרמב"ם (תרומות ז,ה) שהשוטה והחרש שישנו אסור להאכילם בתרומה א"כ עשו להם כיס נחושת, שמה ראו קרי.

תרומה דרבנן; בספר מנחת חינוך (רעט,יד) נקט שלפי הדעות המתירות להאכיל בידים איסור דרבנן לקטן (רשב"א), גם כאן מותר להאכיל לשוטה תרומה דרבנן כגון של ירק [ורק בתרומה דאורייתא אסרו להאכילו. ומכאן שאסור להאכיל לשוטה איסור בידים כמו לקטן, כמו שכתבו אחרונים (תבואות שור א, מט; פמ"ג בפתחה כוללת ח"ב ט)].

דפים יג – יד

כד. אלו דברים נאסרו משום חשש הוצאת זרע לבטלה?

כאמור לעיל, אסור לאדם לאחוז באמתו ולהשתין מחשש הוצאת זרע לבטלה, והעושה כן כאילו מביא מבול לעולם.

וכן אסור לבדוק עצמו מטומאת קרי בידו, והעושה כן קללוהו שתקציץ ידו [בתחילה נסתפקו האם קללה היא או דין שב"ד פוסקים עליו, ואולם למסקנא קללה היא. עתוס' וריטב"א; רש"י שבת קח סע"ב; לקוטי הלכות]. וכן אמר רבי טרפון: כל המכניס ידו למטה מטבורו – תקציץ. ואפילו ישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו – מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת.

א. מדובר שלא במקום סכנה, ולא דוקא 'תבקע כריסו' אלא כלומר שיסבול יסורים בכך [וגדר גדול גדר רבי טרפון, שלא משורת הדין. ריטב"א]. וגם זה משמע שאין הלכה כמותו, שלא הביאוהו הרמב"ם והשו"ע, ומותר להוציא הקוץ אף שלא במקום סכנה, גם אם הוא גרם לכך (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א נו).